

УДК 37.014.3

DOI:

Наталія Божко, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти
Української інженерно-педагогічної академії,
м. Харків

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні напрями реформування системи освіти України, Концепція Нової української школи та Державний стандарт початкової освіти. Визначено провідний принцип Нової української школи – інтеграція змісту навчання. Охарактеризовані основні заходи, що дозволяють підготувати педагогічних працівників до роботи в умовах інтегрованого навчання. Наведено визначення поняття “інтеграція”, охарактеризовані сутнісні ознаки інтегративного процесу, можливості застосування інтегративного підходу в сучасній системі освіти та його реалізації у вигляді інтегрованого навчання.

Ключові слова: реформування; система освіти; інтеграція; інтегративний підхід; інтегроване навчання.

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 13.

Nataliya Bozhko, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the
Pedagogics, Methodology and Management of Education Department
Ukrainian Engineering Pedagogic Academy, Kharkiv

INTEGRATED APPROACH TO TEACHING IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S EDUCATION SYSTEM REFORM

The article deals with the main directions of the reform of the secondary, vocational, higher education of Ukraine and the creation of a new system of management and financing of science. The Concept of the New Ukrainian School and the State Standard of Elementary Education are described. The purpose of primary education and the guiding principle of the New Ukrainian School are defined – an integration of the content of training.

The main measures, which allow to train the pedagogical workers for work in the conditions of integrated training, are described: the program of study the discipline “Project activity in educational institutions” for the preparation of masters in specialty 013 “Primary education”, among which there are the topics “Integrated thematic design training” and a typical teacher qualification program, among which the modules are integrated training. The programs listed include the issues relating to integration, its types and factors, integrated learning, integrated thematic design training, integrated activities, integrated weeks and days, their structure, and the implementation of various projects within integrated education.

The definition of “integration” is defined; the essential features of the integrative process (the elements, basis and the result of integration) and the requirements that are put to them are described. The definition of the concept “integrative approach” and the possibilities of its application in the modern educational system are analyzed. The definition of “integrated learning” is given. The article presents the the characterization of the main provisions that reflect the three aspects of the educational process (content, methodology and organizational aspect), which should be implemented within the framework of integrated training. In the content of training should take place as processes of differentiation and the integration of scientific knowledge, which should lead to a holistic development of the individual. The methodology should organically combine collective and individual learning; systematically synthesize reproductive and productive teaching methods. The organizational aspect of integrated learning should provide a synthesis of the regulated and spontaneous activity of those who study.

Keywords: reformation; an education system; integration; an integrative approach; an integrated learning.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються сьогодні в суспільстві, зумовили необхідність докорінного оновлення системи освіти України, методології та технології навчання, а також

підготовки педагогічних кадрів для закладів освіти. Головна мета реформування системи освіти – нова її якість на всіх рівнях починаючи від початкової школи до закладів вищої освіти. Головним завданням нової системи освіти є підготовка свідомих, суспільно активних

громадян, здатних забезпечити економічне зростання і культурний розвиток країни.

Освітня реформа має чотири напрями: реформу середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, вищої освіти та створення нової системи управління і фінансування науки. За кожним із них передбачено здійснення певних заходів, спрямованих на досягнення спільної мети: перетворити українську освіту на інноваційне середовище, в якому учні й студенти отримують навички та вміння самостійно здобувати знання і застосовувати їх у практичній діяльності, а науковці мають можливості та ресурси для проведення досліджень, що безпосередньо впливатимуть на соціально-економічне становище в державі [12].

Незважаючи на те на якому рівні освіти відбуватимуться перетворення, всі вони стосуються, в першу чергу, оновлення змісту освіти, що повинен бути спрямований на формування відповідних компетентностей у тих, хто навчається. Оновлений зміст освіти буде регламентуватися відповідними Державними стандартами освіти при розробці яких було використано досвід систем освіти Фінляндії, Ірландії, Шотландії, Франції, Канади та Польщі.

Аналіз основних досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. 1 вересня 2018 року всі першокласники України прийдуть у Нову українську школу [10] та навчатимуться за новим Державним стандартом початкової освіти [8]. Стандарт базової школи повинен стартувати 1 вересня 2022 року, стандарт старшої школи – 1 вересня 2027 року.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [8].

Концепція Нової української школи пропонує впроваджувати інтегроване та проектне навчання. Інтеграція змісту навчання це провідний принцип освіти Фінляндії, реалізація якого починається ще в дошкільній освіті. Такий спосіб сприяє тому, що учні отримують цілісне уявлення про світ – адже вивчають явища з точки зору різних наук та вчать вирішувати реальні проблеми за допомогою знань з різних дисциплін.

З цієї метою в 2017 – 2018 н.р. загальноосвітні навчальні заклади міста Києва та Київський університет ім. Бориса Грінченка, згідно з наказом МОНУ від 16.08.2017р. №1180, розпочали експеримент всеукраїнського рівня за програмою

“Початкова школа: освіта для життя” та з метою практичної реалізації Концепції Нової української школи [9].

Наскрізною лінією програми є інтегроване тематично-проектне навчання. Основною формою організації навчання, виховання та розвитку учнів початкової школи є тематичний проект, що побудований на основі горизонтальної та вертикальної інтеграції змісту навчання.

У 2017 році Київський університет ім. Бориса Грінченка розробив програму навчальної дисципліни “Проектна діяльність у навчальних закладах” для підготовки магістрів зі спеціальності 013 “Початкова освіта”, серед переліку тем якої є “Інтегроване тематично-проектне навчання”. Зміст даної теми передбачає вивчення наступних питань: *інтеграція, види інтеграції, чинники інтеграції, інтегроване навчання, інтегроване тематично-проектне навчання, інтегровані види діяльності, інтегровані тижні та дні, макро та мікропроекти, структура інтегрованих днів та тижнів.*

Також МОН України з 1 лютого 2018 року почало масштабне підвищення кваліфікації вчителів, що братимуть перший клас у 2018 році. Саме вони навчатимуть учнів з 1 по 4 клас більшості предметів. Наказом МОН затверджена типова програма підвищення кваліфікації цих вчителів, що складається з дистанційного онлайн-курсу на порталі EdEra та трьох очних сесій в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти, в межах яких спеціально підготовлені тренери закріплюватимуть знання педагогів на практиці.

За допомогою дистанційного онлайн-курсу передбачено вивчення наступних модулів: “Загальний огляд”, “Організація класу”, “Інтегроване навчання”, “Методики викладання в 1 класі”, “Нейропсихологія”, “Інклюзивна освіта”.

З огляду на вищевикладене, цікавим для нашого дослідження є саме інтегроване навчання, оскільки його початок, згідно з новим законодавством, буде покладено у початковій школі, що надасть можливість застосовувати його на наступних рівнях освіти.

Мета статті полягає у визначенні поняття “інтеграція”, сутнісних ознак інтегративного процесу, можливостей застосування інтегративного підходу в сучасній системі освіти та його реалізації у вигляді інтегрованого навчання.

Виклад основного матеріалу. Дослідження будь-якого явища потребує його чіткого понятійного визначення.

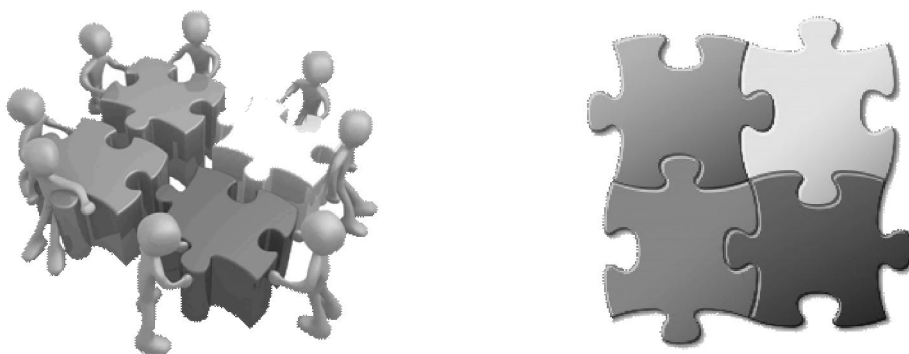

Рис. 1. Аналогія між інтеграцією та складанням пазлу

Інтеграція – (від лат. *integratio* – відновлення, заповнення, від *integer* – цілий) означає стан зв'язаності окремих диференційованих частин і функцій системи в ціле, а також процес, що веде до такого стану [2].

Найбільш вагомим дослідженням в галузі інтеграції знань є дослідження І.М. Козловської [5], яка вперше ввела поняття дидактичної інтеграції як галузі педагогічного знання, що досліджує сутність, закономірності і застосування інтеграції в теорії навчання.

Тому в своїй роботі ми спираємося на визначення І.М. Козловської [5], яка під *інтеграцією* розуміє процес взаємодії елементів (із заданими властивостями), що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується зінтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів.

З наведених понять можна виділити сутнісні ознаки інтегративного процесу: існують раніше розрізнені елементи та об'єктивні передумови їх об'єднання; вони об'єднуються не за допомогою простого сумування, а завдяки синтезу; результатом об'єднання є система, яка володіє властивостями цілісності.

Виходячи з цього, можна твердити, що об'єктами інтеграції є: елементи інтеграції (об'єкти, явища чи процеси, які інтегруються), підстава інтеграції (система об'єктивних передумов чи обґрунтування доцільності об'єднання елементів) та зінтегрований об'єкт (результат інтеграції) [5].

Інтеграцію можна порівняти зі складанням пазлу (рис. 1). Як і у випадку з інтеграцією у вас є окремі елементи, які необхідні для того, щоб поєднувати між собою (інакше ви не отримаєте

бажаного результату) та цілісна картина отримана з частин пазлу як результат інтеграції.

Специфічна методологічна функція інтеграції в навчанні (в порівнянні з міжпредметними зв'язками) полягає у створенні якісно нового продукту на основі вирішення протиріч. Сутнісний сенс інтеграції полягає не в простому сумуванні знань, а у вирішенні протиріч через вирішення проблем [1].

До кожного з вищезазначених об'єктів інтеграції ставляться певні вимоги (табл. 1). Елементи інтеграції повинні бути достатньо однорідними (щоб підстава інтеграції була достатньою) і, водночас, достатньо різноманітними, щоб запобігти повному синтезу чи перетворенню елементів в однорідне ізотропне утворення. Підстава визначається цілями інтеграції та природою елементів інтеграції. Вона може набувати різноманітних форм, залежно від конкретної цілі інтеграції (система критеріїв, об'єктивна передумова тощо). Зінтегрований об'єкт має чотири ознаки, які відрізняють його від інших споріднених об'єктів [5].

Інтеграція, як об'єднання різноманітних раніше частин в єдине ціле на основі встановлення міжпредметних зв'язків між частинами, представляє собою *інтегративний підхід*.

М. Пак вважає, що *інтегративний підхід* є методологічним підходом зі своєю «призмою бачення» всього освітнього процесу. *Інтегративний підхід* забезпечує доцільне об'єднання і синтез компонентів змісту навчання внутріпредметного та міжпредметного характеру, їх узагальнення на рівні фактів, понять, теорій, ідей, формування цілісної системи узагальнених знань, способів і видів діяльності [7].

На думку В.І. Загвязінського [3], *інтегративний підхід* до навчання спирається на ідею цілісності навчання, яка має єдність цілей, змісту, засобів, форм і методів навчання.

Таблиця 1.

Вимоги до об'єктів інтеграції	
Об'єкти інтеграції	Вимоги
Елементи інтеграції	Однорідні
	Різнорідні
Підстава інтеграції	Визначається: - цілями інтеграції, - природою елементів інтеграції
Зінтегрований об'єкт	Має нові риси
	Системно-структурний характер
	Індивідуальні властивості елементів інтеграції
	Можливість існування декількох стабільних станів з різним ступенем інтеграції

На думку В.С. Леднева, *інтегративний підхід* вимагає створення педагогічних умов для здійснення інтеграції: від загальнотеоретичного обґрунтування необхідності інтеграції змісту конкретних навчальних дисциплін, визначення оптимального рівня та форми інтеграції предметів, точок сполучення навчального матеріалу, його провідних ідей, до координування програм навчальних дисциплін, використання відповідних методів і прийомів, засобів навчання з метою формування цілісної системи знань у тих, хто навчається [6].

Інтегративний підхід за визначенням Л.І. Гриценко [1] представляє собою розробку методів діяльності, конструювання складних об'єктів, що розвиваються, та процес їх дослідження на підставі об'єднання в єдине ціле різноманітних властивостей, моделей, концепцій. Об'єктом конструювання та дослідження виступає навчання, що розглядається як система та процес встановлення інтеграційних зв'язків. Таким чином, *інтегративний підхід* включає інтеграцію як принцип конструювання системи (навчання) та як процес встановлення зв'язків між елементами системи.

Отже, коли ми говоримо реалізацію інтегративного підходу в освітньому процесі, ми маємо на увазі *інтегроване навчання*. Наведемо визначення цього поняття.

Інтегроване навчання (адаптовано з "Natural Curiosity: A Resource for Teachers" University of Toronto OISE) – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни. Предметні межі зникають, коли вчителі заохочують учнів робити зв'язок між дисциплінами й спиратися на знання і навички з кількох предметних областей. Учні потрібні відкриті можливості для інтеграції знань

і навичок з різних дисциплін і критичного оцінювання того, як ці частини взаємодіють [4].

Словник "Професійна освіта" [11] розкриває термін "*інтегроване навчання*" як об'єднання в єдине ціле навчального матеріалу з різних загальноосвітніх і спеціальних предметів (тематична інтеграція, інтегровані курси) для цілісного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем.

Інтегроване навчання побудовано на посиленні взаємозв'язків між компонентами змісту різних предметних галузей, що в певній мірі відтворюють цілісну картину світу в його природних взаємозв'язках та взаємозалежностях, націлене на формування знань, вмінь та навичок, що сприяють різнобічному розвитку особистості [13].

Інтегроване навчання спеціальним чином організований процес формування цілісної картини світу за рахунок упорядкування, узгодження, взаємодоповнення змісту науковими знаннями різних навчальних дисциплін на основі інтеграції [13].

Інтегроване навчання передбачає системний, свідомий конструктивний синтез елементів навчання, що лежать в руслі різних, в тому числі і протилежних, теорій, концепцій [1].

Інтегроване навчання передбачає реалізацію 3-х основних положень, які відображають три сторони освітнього процесу: зміст, методику та організаційний аспект [1].

Перше положення – зміст. У змісті навчання будь-якого рівня конструктивно синтезуються різноманітні знання, що повинно привести до цілісного розвитку особистості. Але при цьому мають місце як процеси диференціації так і інтеграції наукового пізнання. Диференціація дозволяє отримати детальну інформацію стосовно окремих елементів, інтеграція сприяє

побудові синтетичних конструкцій, моделюванню єдиних процесів, що формує цілісне бачення картини світу, дозволяє комплексно вирішити поставлені проблеми. Не йдеться мова про суцільну інтеграцію змісту навчання. В новій системі освіти є місце вивченню окремих навчальних дисциплін та інтегруванню їх змісту коли це є доречним, логічним та дозволяє дослідити ті чи інші явища (або вирішити проблеми) з точки зору різноманітних наук, в комплексі.

Друге положення – методика. Вона повинна забезпечувати:

- органічне поєднання колективного (робота в парах, групах) та індивідуального навчання. Їх питома вага в логіці розвитку навчання може бути однаковою, а в конкретних педагогічних ситуаціях може бути пріоритетною одна з технологій навчання. Синтез технологій колективного та індивідуального навчання дозволяє в єдності розвивати індивідуальні риси кожного учня та його соціалізацію, тобто розвивати особистісні якості;

- системний синтез репродуктивних та продуктивних методів навчання. Цей вислів означає, що у викладанні будь-якої теми педагог повинен продумати систему поєднання репродуктивної та творчої діяльності учнів. В кожній конкретній темі використання тих чи інших методів визначається функцією, що виконують методи та конкретною педагогічною ситуацією;

- співвідношення способів навчання, що відображають логіко-раціональну та образно-емоційну сторони пізнання. В навчанні необхідна інтеграція раціональних методів (в основі яких знаки, логічні конструкції, операції з алгоритмами тощо) та герменевтичних методів, що культивують переживання, образи, відношення. Взаємодія науково-теоретичного та емоційно-образного пізнання в освітньому процесі дає можливість сприйняття реальності в її протиріччі та цілісності, що забезпечує цілісність освітнього процесу, так як наслідок, його саморозвиток, роботу в режимі інноваційності.

Третє положення – організаційний аспект. Організація діяльності в навчанні будується на єдності упорядкування та спонтанності, регламентування та невизначеності, порядку та хаосу. При організації інтегрованого навчання відбувається синтез регламентованої та спонтанної діяльності тих, хто навчається. Регламентована діяльність забезпечує чітку побудову освітнього процесу в навчальному закладі, спонтанна діяльність сприяє розвитку: ініціативи та відповідальності тих, хто навчається, здатності робити самостійний вибір,

організаторських та комунікативних вмінь, рефлексії, прогнозування тощо.

Висновки. З огляду на реформування системи освіти України питання впровадження інтегрованого навчання є дуже актуальним. Формування певної системи теоретичних знань та практичних вмінь у тих, хто безпосередньо буде займатися реалізацією інтегрованого навчання на практиці, це вимога сьогодення. В даному дослідженні ми стисло навели інформацію стосовно основних положень інтегрованого навчання. Але на сьогодні існує багато наукових досліджень та практичних прикладів застосування інтегрованого навчання як в загальноосвітній, професійно-технічній так і вищій освіті. Вони є цікавими для нашого подальшого дослідження, тому що дадуть змогу сформулювати теоретичні основи та розробити практичні приклади застосування інтегрованого навчання на різних освітніх рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко Л.И. Теория и практика обучения: интегративный подход: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Гриценко Л.И. – М.: Издательский дом “Академия”, 2008. – 240с.

2. Екжанова Е. А. Основы интегрированного обучения: пособие для вузов / Е.А. Екжанова, Е.В. Резникова. – М.: Дрофа, 2008. – 286с.

3. Загвязинский В.И. Теория обучения: современная интерпретация: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Загвязинский В.И. – М.: Издательский дом “Академия”, 2008. – 192с.

4. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (частина 1) [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/integrovanenavchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhodychastyna-1/>

5. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійної школи (дидактичні основи) / Козловська І.М. – Львів: Світ, 1999. – 302 с.

6. Леднев В. С. Содержание образования. Проблемы структуры. – М.: Высшая школа, 1989. – 360 с.

7. Пак М. Теоретические основы интегративного подхода в процессе химической подготовки учащихся профтехучилищ: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 “Теория и методика обучения” / Пак Мария – СПб., 1991. – 308 с.

8. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018р. №87. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>

9. Про проведення всеукраїнського експерименту на базі загальноосвітніх навчальних закладів міста Києва та Київського університету імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс]: Наказ МОНУ від 16.08.2017р. №1180. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/about-ministry/normative/7991->

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

10. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016р. №988-р. – Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/

11. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / [уклад. С.У. Гончаренко та ін.]; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.

12. Реформа освіти та науки [Електронний ресурс]: Урядовий портал. Режим доступу: www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-osviti

13. Ужан О.Ю. Интегрированное обучение как следствие модернизации образования / О.Ю. Ужан // Профессиональное образование в России и за рубежом. – №2(4). – 2011. – С.90–94.

REFERENCES

1. Gritsenko, L.I. (2008). *Teoriya i praktika obucheniya: integrativnyy podkhod* [Theory and practice of teaching: an integrative approach]: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. Zavedeniy. Moscow: Akademiya Publ., 240p. [in Russian].

2. Yekzhanova, Ye. A. (2008). *Osnovy integrirovannogo obucheniya* [Fundamentals of integrated learning]: posobie dlya vuzov. Moscow: Drofa Publ., 286 p. [in Russian].

3. Zagvyazinskiy, V.I. (2008). *Teoriya obucheniya: sovremennaya interpretatsiya* [Theory of Learning: Modern Interpretation]: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy. Moscow: Akademiya Publ., 192 p. [in Russian].

4. *Intehrovane navchannia: tematychnyi i diialnisnyi pidkhody (chastyna 1)* [Integrated Learning: Thematic and Activity Approaches (Part 1)] [Electronic resource]. Available at: <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/> [in Ukrainian].

5. Kozlovska, I.M. (1999). *Teoretyko-metodolohichni aspekty intehtatsii znan uchniv profesiinoyi shkoly (dydaktychni osnovy)* [Theoretical and methodological aspects of integration of knowledge of vocational school students (didactic basis)]. Lviv: Svit Publ., 302p. [in Ukrainian].

6. Lednev, V. S. (1989). *Soderzhanie obrazovaniya.*

Problemy struktury. [The content of education. Structure Problems]. Moscow: Vysshaya shkola Publ., 360 p. [in Russian].

7. Pak, M. (1991). *Teoreticheskie osnovy integrativnogo podkhoda v protsesse khimicheskoy podgotovki uchashchikhsya proftekhuchilishch* [Theoretical bases of the integrative approach in the process of chemical preparation of students of vocational schools]. *Doctor's thesis.* St. Petersburg, 308 p. [in Russian].

8. *Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoї osvity* [On Approval of the State Standard of Elementary Education] [Electronic resource]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.02.2018r. №87. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> [in Ukrainian].

9. *Pro provedennia vseukrainskoho eksperymentu na bazi zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv mista Kyieva ta Kyivskoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka* [About holding an all-Ukrainian experiment on the basis of comprehensive educational institutions of the city of Kyiv and Boris Grinchenko University of Kyiv] [Electronic resource]. Nakaz MONU vid 16.08.2017r. №1180. – Available at: <http://old.mon.gov.ua/about-ministry/normative/7991-> [in Ukrainian].

10. *Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity “Nova ukrainska shkola” na period do 2029 roku* [On Approval of the Concept of Implementation of the State Policy in the Field of General Secondary Education Reform “New Ukrainian School” for the Period till 2029] [Electronic resource]. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.12.2016r. №988-r. Available at: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ [in Ukrainian].

11. Honcharenko, S.U. & Nychkalo, N.H. (2000). *Profesiina osvita: slovnyk* [Professional education: vocabulary]. Kyiv: Vyshcha shk. Publ., 380p. [in Ukrainian].

12. *Reforma osvity ta nauky* [Reform of education and science]. [Electronic resource]. *Uriadovyi portal.* Available at: www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-osviti [in Ukrainian].

13. Uzhan, O. Yu. (2011). *Integrirovannoe obuchenie kak sledstvie modernizatsii obrazovaniya* [Integrated training as a result of modernization of education]. *Professionalnoe obrazovanie v Rossii i za rubezhom.* No.2(4), pp.90–94. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 18.05.2018

“Урок – це дзеркало загальної і педагогічної культури вчителя, мірило його інтелектуального багатства, показник його світогляду і ерудиції”.

Василь Сухомлинський
український педагог

